

1996., 2005 сылларга республика бастык хаһыата

Хайдар олордугут, ыаллар?

БЭЙЭБИТ ИЛИИБИТИГЭР

Хатырык нэһилиэтин общественнай үлэтин сүрүннүүр специалист Людмила Дьяконова былларынгыттан үлэтин саҕалаабыта. Кини салайар координационнай советыгар 12 киһи үлэлиир (солбуйааччы - ыччат

үлэ түмүгэр түүлбэлэр салайааччылары нэһилиэккэ буолар араас тэрээһиннэргэ дьону түмэн, 20-тэн тахса мероприятынны ыыттылар. Ол иһигэр «Слабое звено», «Супердедушка», «Кэрэ эбэ», аҕалар күрэхтэрэ,

лидерэ Д. Протодьяконова). «Кини киһи онорор суол — үгэс» девизтээх төрүт культурага олохторун духуобунаһы сайыннарар сыаллаах булааннаах үлэни ыыталлар. Үлэ хайысхалара - дьизэ кэргэн, чөл олох, ыччат, социальнай турук, благоустройство, түүлбэлэр үлэлэрин сэр-гэхсити, духуобунаһы уонна культураны олоххо киллэри.

Хатырыкка 373 дьизэ кэргэн баар, кэтэх хаһаайыстыбалаах - 225, эдэр ыаллар - 89, студенттар - 90, соҕотох аҕалар - 3, соҕотох ийэлэр - 29, огдооболор - 50, арахсыгыттар - 37, оҕото суох ыал - 4, элбэх оҕолоох ыаллар - 30 бааллар. 14 саастарыгар диэри 320 оҕо бааллар. 15-49 саастарыгар диэри 270 дьахталлартан арыгыны иһэр 7 дьахтар баар.

Ааспыт сылга булааннаах

араас спортивной күрэхтэһиилэр, уус-уран самодеятельность көрүү-конкурса о.д.а. ыытылыннылар. Улууска Дьизэ кэргэн сылын түмүктүүр дьоро киһэһэ А.Е. уонна С.Н. Ивановтар дьизэ кэргэннэрэ «Улуу бастык ыаллар» Бочуот кинигэтигэр киридилэр. Н.В., Ж.С. Сороповтар, Н.С., И.Р. Поповтар нэһилиэк дьаһалтатын Махтал суругунан, О.И., Н.Н. Кириллиннэр дьизэ кэргэттэрэ Ил Түмэн Грамотатынан наҕараадаланнылар.

«Сис ыал» социальнай бырайыак чэрчитинэн түөрт ыал Дьяконовтар Хаҕалас улуунун Өктөм нэһилиэтин Кривошапкиннар дьизэ кэргэттэрин кытта көрүстүлэр, уопут атастастылар, ыгырыгы таһаардылар. «Арылы» түмсүү чилиэннэрэ Өктөм нэһилиэтин общественноһун

кытта көрсөн доҕордоһуу олугун уурбуттара. «Билии» түүлбэ дьизэ кэргэнин биригээдэтэ (сал. О.И. Петрова, Н.В. Соропова) үс сезон устата булааннаахтык үлэлээтэ. Хаҕалас улуунугар буолбут дьизэ кэргэн биригээдэлэрин 2-с республикатааҕы слетугар улуу делегациятыгар кирирсэн Н.В. Соропова кыһынаан Аюналыын биһирэбили ылылар. Инбэлииттэр «Үрүн Уолан» конкурстарыгар С. Рожин 1 миэстэ, «Две звезды» конкурса авангарднай муодаҕа А. Протопопова 2 миэстэ буолбуттара. СР инбэлииттэр ортолоругар 6-с абсолютнай чемпионатка сытан эрэн штанганы өрө анньыыга нэһилиэкпит инбэлииттэр общественнарын председателэ М. Соловьева 2-с миэстэлэммитэ уонна ахсынныыга Москваҕа армрестлинг күрүөрү ситиһиллээхтик кыттыбыта, Саха сиригэр хамаандата 3 миэстэ буолбуттара. Суорумньу кулубун А. Барашкова үлэлэтэн эрэр.

2009 сыл Хатырыкка В.Н. Попов-Бочоох төрөөбүтэ 100 сылыгар анаан, арыллыыта олунньу 13 күнүгэр - саха тылын күнүгэр буолбута. Нэһилиэккэ буолар тэрээһиннэри — «Танха», «Дьөһөгөй», «Төрүччү», «Оҕо төлкөтө», «Эдэр ыал күнэ», «Айыыһыт», «Дьон ыраастанар күнэ», «Саха Саҕа дьыла», «Оҕолор күннэрэ», «Идэ күнэ», «Идэһэ күнэ», «Суорумньу», «Ыччат күнэ» о.д.а. тэрээһиннэри «Арылы» түмсүү, «Хатат» аҕалар түмсүүлэрэ, дьахтар сэйбэтэ, ыччаттар, ветераннар сэйбэттэрэ, А. Кайгородова салайар «БИОС» общественнай тэрилтэлэр ыйдарынан арахан ыыталлара булаанналар.

Онон координационнай сэйбэт булааннаабыт үлэлэрин М.К. Аммосов төрөөбүт Хатырык нэһилиэтин дьонно-сэргэтэ көхтөөхтүк кытта, «Бэйэбит олохпут - бэйэбит илиибитигэр» девизинэн ситтэрэн олоххо киллэриэхтэрэ дьэн эрэллээхпит.

А. КУЛИЧКИНА,
РФ Журналистарын
союһун чилиэнэ

НЭҢИЛИЭК КҮНҮГЭР

Хомустаах 1-кы нэһилиэгэр 1430 киһи олоор, ол иһигэр улахан киһитэ — 993, оҕото — 437, ыччата — 264. Араас хайысхаларынан 21 тэрилтэ үлэли-хамсыы олоор. Тыа хаһаайыстыбатынан 15 бааһынай хаһаайыстыба дьарыктанар. Ону таһынан араас общественнай түмсүүлэр, булчуттар уонна балыксыттар, инбэлииттэр общественнара, дьахталлар, аҕалар, ветераннар, суопшардар уонна «Эрэл» ыччат түмсүүлэрэ норуот туттаах күүһүнэн буолаллар.

Быйыл төрдүс сылын ытыллар нэһилиэк күнүгэр «Алгыс» сыннаһан киинигэр олунньу 28 күнүгэр оҕо аймак, дьон-сэргэ толору муһунна. Истин тылларынан уонна Нам улуунун гимнинэн нэһилиэк күнүн үөрүүлээх чааһа саҕаланна. Дьоро киһэни СР культураны туйгуна В. Зырянов салайар 30-ча киһилээх хор аста. Нэһилиэкпит баһылыга А.П. Атласов ааспыт 2008 сыл үтүө түмүктэрин, ситиһиллэрин сырдатта уонна нэһилиэк бастык дьонугар анал ааттары, сүл түмүгүнэн тустаах үлэлэригэр ситиһиллэммит, общественнай үлэҕэ көхтөөх кыттыыны ылбыт дьонго Бочуотунан грамоталары, Махтал суруктары туттартаата. «Ытык ийэ» ааты Винокурова Евдокия Николаевна, «Ытык аҕа» ааты Колесов Семен Семенович-1 ылылар. Нэһилиэк Бочуоттаах гражданиннар Федотова Федора Яковлевна, Новгородова Татьяна Васильевна, Кривошапкин Михаил Михайлович буоллулар. Оттон «Бочуот кинигэтигэр» Жиркова Варвара Дмитриевна, Новгородова Евдокия Андреевна киридилэр.

Бу күн түүлбэнэн үлэ түмүгэ 7 хайысханан араарыллан 12 номинация туттарылынна. Координационнай сэйбэт салайааччытынан үлэлиир баһылык солбуйааччыта В.Г. Жирков түүлбэ үлэтин түмүгүн билиһиннэрдэ. Ол курдук бастагы миэстэни «Дьулуур», иккис миэстэни «Саһарҕа»,

үһүс миэстэни «Чэчир» түүлбэлэр ыланнар үөрдүлөр-көттүлөр. Номинациялар хаһаайыттарынан буоллулар: «Бастык үөрэнээччи» — Жения Аргунов, «Бастык студент» — Яна Нюргусова, «Бастык спортсмен» — А.Е. Охлопков, «Бастык специалист» — А.С. Соловьева, «Бастык спонсор» — С.К. Прокопьев, «Бастык попечитель» — Г.Г. Шаропов, «Бастык дьизэ кэргэн» — Н.М., Р.С. Башевтар, «Общественнай тэрээһиннэргэ бастык дьизэ кэргэн» — Т.Н., А.Н. Соловьевтар, «Бастык спортивной дьизэ кэргэн» — А.К., И.Д. Федоровтар, «Бастык тэрилтэ» — ОдьКХ, «Бастык кэтэх хаһаайыстыба» — «Хатынчаана» б/х (сал. Т.А. Березкина), «Бастык общественнай түмсүү» — дьахталлар сэйбэттэрэ (сал. Н.Д. Жиркова).

Олохтоох дьаһалта социальнай үлэҕэ сүрүннүүр специалиһа Т.Н. Соловьева Дьизэ кэргэн сылыгар ытыллыбыт тэрээһиннэргэ көхтөөхтүк кыттыбыт нэһилиэк олохтоохторугар махтанан туран, ыччат лидеригэр Ньургуняна Ощепковаҕа эстафетаны уонна Ыччат сылын бэлиэтинэн буолар кубогу туттарда. Ыччаттар андаҕар тылларын кэнниттэн улахан шоу-концерты нэһилиэк дьонуну астына көрдүлөр. Маны таһынан Кыһыл-Сыыр ТХПК салайааччыта Т.И. Олесова, спорт дьизитин директора А.М. Софронов биригэ үлэлэспит бастык дьоннорун бэлиэтээтилэр. Атласовтар дьизэ кэргэн тыа хаһаайыстыбатын салаатыгар үөрэнэр бастык студентна аҕаларын Нам улуунун Ытык киһитэ П.И. Атласов аатынан сылын айыы туттарылар анал стипендияны ДьГТХА Өктөмнөөҕү филиалын 3-с курсун студенткатыгар В.В. Дмитриеваҕа туттардылар.

Н.Д. ЖИРКОВА,
библиотека сэйбэтигэр
1 Хомустаах

«Үөрэҕири» национальнай бырайыак

Бу күннэргэ Саха сиригэр үрдүнэн РФ техническэй үрдүк үөрэҕин тэрилтэлэрин 4 олимпиадата ыытылынна. Бу дириг ис хоһоонноох, улахан суолталаах дьаһалы тэрийээччилэринэн СР Президентин иһинэн үлэлиир кадр боппуруоһунан дьарыктанар, аттаран туруорар департамент, үөрэх министерствота, РФ киин, Сибиридээҕи, Дальнай Востоктааҕы үрдүк үөрэҕин тэрилтэлэрэ буолаллар. Олимпиада сыала-сорууга: Саха сиригэр үлэлиэхтээх, тэрилтэлэхтээх мэнгэ-бырайыактар олоххо кирииллэригэр туһааннаах анал үөрэхтээх кадрдары бэлэмнээһингэ бастыһыны сүүмүрдээһин, үрдүк үөрэххэ ылыы. Олимпиада 3 бөлөгүнэн: Сунтаарга (Бүлүү бөлөх улуустарыгар), Аммаҕа (киин улуустарга) уонна «Ленский кыраай» физико-математическай форум базатыгар Хаҕаласка (хогу улуустарга) анаан ыытылынна. Бу олимпиада түмүгүнэн барыта 300-чэкэ оскуоланы бүтэрээччилэр талан ылбыт үрдүк үөрэхтэрин кыһатыгар студент буолаллара булааннамыт.

НОМНУО ҮӨРЭХХЭ КИИРДИЛЭР

Барыта 14 техническэй үрдүк үөрэх тэрилтэлэрэ математикаҕа, физикаҕа, химияҕа, биологияҕа олимпиадалары ыыттылар. Олимпиадаҕа 450-ча үөрэнээччи киин куораттартан, улуустартан кэлбиттэр. Үлэлэри РФ киин, Сибиридээҕи, Дальнай Востоктааҕы үрдүк үөрэҕин тэрилтэлэрин преподавателлэрэ бэрэбиэркэлээтилэр. Түмүккэ 180 үөрэнээччи олимпиаданы ситиһиллээхтик ааһан студент буолар кыахтаннылар. Ол курдук Амматтан 31, Уус-Алдантан 10, Хаҕаласан 17, Мэнгэ-Хаҕаласан 11, Чурапчыттан 9 о.д.а. үөрэнээччилэр үчүгэй түмүктэри көрдөрдүлөр.

Биһиги улууспутуттан бу олимпиадаҕа барыта 31 үөрэнээччи кытылына. 4 күннээх күрэх түмүгүнэн 9 үөрэнээччи үрдүк үөрэх тэрилтэлэригэр кириргэ мэкгиэллэннэр: гимназия 11-с кылааһын үөрэнээччигэ Коля Попов Иркутскайдааҕы техническэй университет «Теплогазоснабжение и вентиляция» идэҕэ, гимназия 11-с кылааһын үөрэнээччигэ Туяра Игнатьева Ураллааҕы техническэй университет (Екатеринбург куорат) «Городское строительство» идэҕэ, гимназия 11-с кылааһын үөрэнээччигэ Агата Гаврильева Санкт-Петербурттааҕы низкотемпературнай технология уонна аһылык университет «Технология хлеба, кондитерских и макаронных изделий» идэҕэ, гимназия үөрэнээччигэ Иза Ядрихинская эмиэ бу университет «Технология консервов и пищекопцентратов» идэҕэ, эмиэ гимназия үөрэнээччигэ Сахая Данилова эмиэ бу университет «Технология броулиных производств и виноделия» идэҕэ, гимназия үөрэнээччигэ Саша Громова эмиэ бу университет «Пищевая инженерия малых предприятий» идэҕэ, саха-французскай оскуола үөрэнээччигэ Эльдар Харитонов Иркутскайдааҕы техническэй университет «Маркшейдерское дело» идэҕэ, Нам 2 N-дээх оскуолатын үөрэнээччигэ Вика Колосова Ураллааҕы техническэй университет «Нефтегазовые и возобновляемые источники энергии» идэҕэ, бу оскуола үөрэнээччигэ Маша Потапова Ураллааҕы горнай университет «Обогащение полезных ископаемых» идэҕэ үөрэххэ киридилэр. Маны таһынан үс үөрэнээччи: Аял Дьяконов (саха-французскай), Вова Матвеев (гимназия), Проня Ядрихинская (НСШ-2) Иркутскайдааҕы тыа хаһаайыстыбатын академиятыгар үөрэххэ кириргэ резерв испиһигэр киридилэр.

Көстөрүн курдук улуустааҕы гимназия, Хамаҕатта саха-французскай уонна Нам 2 N-дээх орто оскуолатын үөрэнээччилэрэ ситиһиллэр үрдүк. Инникитин бу хайысханан утумнаах үлэни ыытан, эрдэттэн бэлэмнэнэн техническэй олимпиадаҕа өссө ситиһиллээхтик кыттарга турунуобун.

М. ИГНАТЬЕВА,
үөрэх управлениета

ИСКРАЛАР ААСПЫТ СЫЛГА

Искра нэһилиэгэр уопсайа 207 киһи олоор. 2008-2009 сс. оскуолаҕа 28 оҕо үөрэнэр, 24 оҕо дөгсөдүк сылдьар, 4 саҕа ыал эбилиннэ, 2 оҕо төрөөтө. Ынах сүөһү иитиитигэр сүөһү ахсаана былларынгы тыһымга тэннэр, 208 төбө, ол иһигэр 67 ыанар ынах. Сылгы ахсаана 100, бизэ 73.

106 тонна уут туттарылыбытыттан аҕардас «Хойоно» бааһынай хаһаайыстыба (баһылык Рожин И.Г.) 45 тоннаны туттарда. Эт туттарыытын булаана туолла. 425 т от отгонно. Быйылгы кыстыгы этэнгэ туоруур, тийэр оттоохтук. Инникитин ынах сүөһү, сылгы ахсаанын, боруода тын тутсарыыга үлэлэһэллэр. Ол курдук убаһаны барытын кыдыйбакка булааннаах төбө ахсаанын хаалларан итэн эрэллэр. Уүммүт сылга 12 ынах төрөөтө.

Нэһилиэк кэлиҥҥи сылларга саас, сайын хаар, ардах ууларыттан элбэхтик эмсээлээбит. Элбэх олоор дьизэлэр, оттуур ходоулар ууга бараллар. Ходоулар ууга былдыаньылар, уу олохсуйбута киһини дьиксиннэрэр. Инникитин хоруу үлэтэ булааннаахтык күүскэ ыгытыллар эрайыллар. Нэһилиэк иһигэр суол оҕоһуутугар үлэ саҕаланна, ол курдук уу быһа охсубут сиригэр суон турба уурулунна, кумах кутулунна. Нэһилиэк иһигэр эргэриг дьизэлэри, ампаардары көтүрэн ис-тас көстүүнү тутсарга үлэ барар. Нэһилиэккэ спутниковай телефоннай сибээс кирирдэ. Ыһахтыыр сир ууга барар сиргэ турарынан сибээстэн көһөрөгө булааннаатылар. Үрдүк сиргэ Чуоччумаҕа үлэ саҕаланна. Онон уот линията тардылынна. Улуу дьаһалтата 50000 солк. үп көрөн оҕо саадын кухнятыгар газ кирирдэ. Кулуупка, 2 квартира 10 тыһ. солк. суумалаах өрөмүөн ыытылынна.

Ити курдук ааспыт сылга балаҕа үлэ оҕоһулуубут эрээри, олохтоохтор баһылыктарын Николаева Елена Ильичианы үлэтин тардына соҕус «3»-кэ сыанаалаатылар. Онон инникитин кинини элбэххэ эбээһинэстээтилэр.

М. БЯСТИНОВА, Искра

Сүгэ кыайбатадын сүбэ хотор

МИРНЭЙГЭ, КИРГИЗИЯБА ТУРУОРУЛЛУОХТААХ ЭТЭ...

PDF Compressor Free Version

2007 сыллаахха «Бичик» кинигэ кыһатын редактора Таатта уола Валерий Луковцев, миигин көрсөн, «Киргизияҥа барар буоллум. Максим Аммосовы кэриэстиир тэрээһиннэргэ кытта. Памятник — бюст туруохтаах этэ. Ону республика салалтатын кытта кэпсэтэн көрдүм да, кыайбатым. Эн намнар кытта кэпсэтэн көр эр», — диэбитэ. Мин улуус дьаһалтатыгар телефоннаан илдьити тиэрдибитим эрэри дьыала ол курдук быһаарыллыбакка хаалбыт этэ. Кэлин В. Луковцев, миигин көрсөн, боппуруос ол курдук кыалыбатаҥын этэн баран: «Дэ, намнар хайдах эрэ дьонугут, биир дойдулааххыт, улуускут, саха омугун биир саамай ааттатар киһитигэр аанна ахтан сыһыаннаспаккыт», — диир бэркэ курутууан туран, хомуруйа соғус эһиптэ. Билигин Валерий Николаевич көрүстэҥим аайы санаатар: «Депутат киһи дьыаланы хамнат эрэ, ама биир бюст сыһын бүтүн улуус туруорторар кыага суох дуо?». Кырдык даҕаны баччаанна дьылы мин эмиэ, ким эрэ быһаарыахтааҥын курдук санаан оччо кыһаллыбат эгитим. Ол эрэн күн-дьыл уларыйан, аны ким да биһиги оннубутугар бу дьыаланан дьарыктанар баҕата суоҕар итэҕэйин, Максим Аммосов аатын биһиги намнар бэйэбит эрэ туруулаһар, ааттатар эбэһинэстээх эһиптэ диир өйдөөгүм.

Билигин оччотооҕу кэмнэри сыаналааһынҥа ким хайдах сыһыаннаһар көнүл буолбут кэмигэр, намнар бэйэ бодотун тардынар кэмнэрибит кэллилэр. Ол эбэтэр бэйэ улуһун өрө тутта сатааһын куруук баар буолуоҕа. Бу улуустары буолбатах. Баҕа бадараанын, балык бэйэтин күөлүн ордорор. Киһи эмиэ оннук, бэйэтин ырыһын харыстыахтаах, көмүскүөхтээх.

Кырдык оччотооҕу кэмнэргэ ким хайдах сылдыһыттын, тугунан тыһыммытын биһиги билигин ырыһыччы ырытар кыахпыт суох. Баар докумуоннарга олоҕунан эрэ сыаналыбыт. Билигин сороҕор автономияны ыһыһа ким ороула улахаанын туһунан мөккүөрдөр тахсыталыбылар. Манньык түгэннэргэ кими да утарыта туруортуур соёо суох. Оччолорго саха үөрэхтээх дьонно бары даҕаны биһир киһи курдук күүскэ туруммут буолуохтаахтар. Мин, холобура, повстанецтар, ол эбэтэр үрүһнэр диир ааттанааччылар, саха автономияны си-

тиһитигэр эмиэ кырата суох өгөлөөхтөрө диир ааҕарын. Кэлин Павел Ксенофонтов даҕаны саха суудаарыстыбанна сайдыытын туһугар олоҕун толук уурбута.

«Неизвестные страницы» диир Максим Аммосов туһунан кинигэҥэ көрдөххө, Максим үрүһнэр салалталарын Оросинааҕы, Артемьевтааҕы кытта суруйсар эбит. Үйэлээхтик, балаһыанньаны быһаарсан. Билигин судаарыстыбаннас маннайгы үктэлин аңардас ким эрэ үтүөтүнэн ситиспипит диир буоллаахха, атыттары баттааһын буолуон сөп. Ол эрэн сахалар автономияны ыһыһытыгар Максим Аммосов уһуллукчу өгөлөөҕө мөккүһүллүбүт чакчы. Ону саһарбыт оччотооҕу кэм докумуоннара чаҕылхайдык кэрэһэллиллэр.

Онон биһиги Максим Аммосов аатын үйэтити салаһана турарыгар бэйэбит кыһаллыахтаахпыт. Бастаан туран, биһир бюст ханна эрэ университетка ыскылаакка харалла сытар үһү. Ону Мирнэйгэ туруоруоха диир идея үөскээн баран, оччолорго Мирнэй баһылыга уларыйан олоххо кирибэккэ хаалбыт. Бу ыһыһахха түргэнник олоххо кирибэҕэ. Мирнэй салалтатын кытта дуоҕабардаһар олус уустук буолуо суоҕа уонна билигин Мирнэйгэ массына сылдыр. Иккиһинэн, Киргизияҥа бюст-памятник туруоруута. Ол арыый уустуктардаах. Бастаан Киргизия дуу, Бишкек куорат дуу салалтатыттан көнүл ылан, сирин-уотун быһаарсыахха наада буолуо. Бүһү Киргизия скульптора онорбута ырааппыт. Атыһыһыр диир өйдөөбүтүм. Ону делегация баран, памятникти туруоруон наада. Дьоннаахтык, республикаҕа киһник сырдатан, Киргизияны кытта сибээһи олохтоон туран. Боппуруоһу үбүлүөйэ чугаһаатаҕына диир көһөрүмүөххэ. Оччогор эмиэ арда атар. Аны Лена Максимовна кырдыан, доруобуйата мөлтөөн айаны кыайбат, ырыһыгар буолан эрэр. Кини эмиэ барса сылдыһан сөп этэ.

Маны барытын хайдах ыһарыахха сөбүн үчүгэйдик биһир дойдулаахпыт Андриан Лукин уонна «Бичик» редактора Валерий Луковцев биллэлэр.

Ф. КОЛЕСОВ

Күннэтэ көрөр дьоммут

ГЕНСЕКТИН — ХААРТЫСКАБА

Күннэтэ көрөр киһигин үөрэнэн хааланҥын улаханга уурбаккын, билэ-көрө да сатаабаккын. Онтукаҥ баара кэлин билбитин эдэр сааһыгар үлэ бөһөнү көрсүбүт, улахан олоҕу олорон кэлбит, күндү-мааны киһи буолар. Биһир оннук биллибэт-көстүбэт Хамаҕаттаҕа олоҕор ытык-мааны киһи туһунан кэпсэһиппин баҕарабын.

Екатерина Петровна Гуляева тохсунньу 22 күнүгэр 1939 с. Уус-Алдан оройуонун Тэбиик нэһилиэгэр «Бүтэйдээх» диир алааска төрөөбүтэ. Аҕата Гоголев Петр Петрович Нам оройуонун Үүнэр нэһилиэгин (билигининэн II Хомустаах) олохтооҕо этэ. Ийэтэ Гоголева (Индеева) Мария Семеновна эмиэ II Хомустаахха олоҕубута. Кинилэр 14-тэ өлөммуттара. Катя 14-с өһөс түгэһинээҕи өһөһөн күн сирин көрбүтэ. Олортон 6 оҕо улаатан ыал-дьон буолбуттара. Кини начальнай оскуоланы II Хомустаахха, орто оскуоланы Уус-Алдан Дүпсүнүгэр бүтүрбүтэ. Оскуола кэнниттэн «Октябрь» колхозка икки сыл ыанньыксытынан, ньиэрэй көрөөччүнэн үлэлээбитэ. Үөрэххэ тартыһылаах, билиэн-көрүүнөн баалаах кыыс СГУ-ну бүтэрэн 1966 с. учуонай-зоотехник идэтин ылан урут үлэлээбит колхозтор идиэтин үлэһити тийбитэ. Кини үөрэҕин бүтэрээри сылдьан биһир кэмгэ үөрэммит математик идэлээх Чурапчы уолугар Гуляев Николай Семеновичка кэргэн тахсан дойдутугар батыһыннаран илдьибитэ. Кинилэр манна идэлэринэн 10 сыл олус бэркэ үлэлээбитэр. Сүрэхтээх үлэһит кыһы дьон-сэргэ сөбүлээбитэ. Общественай үлэ үөһүгэр төбөтүн оройунан туспүтэ. Екатерина Петровна нэһиликкэ уонна оройуон сэбиэтигэр депутатынан хас да

ыһыһыга талыллыбыта. Өсөс бу сылдьан 1970-73 сс. СГУ-га кэтэхтэн үөрэнэн иккис үрдүк үөрэҕин бүтэрэр. Химия, биология учууталын идэтин баһылыыр.

Ити курдук колхозтор үрдүк таһаарылаахтык үлэһити сырытаҕына, дьобурдаах тыа хаһаайсытыбатын специалиһын Екатерина Петровна Гуляеваны Уус-Алдан оройуонун олохтоохторо, общественоһа, райком, райсовет салалтата IX-с ыһыһылаах РСФСР Верховнай Советыгар 892 №-дээх Алданнааҕы быһбардыыр окурукка депутатка кандидатынан туруораллар. Бу сэттэ оройуону хабар Алданнааҕы быһбардыыр окурукка 170 тыһыынча киһиттэн биһир депутат талыллыбыта. Ол бүгүн эһиэхэ кэспир киһим Екатерина Петровна этэ. Бу Алданнааҕы быһбардыыр окурукка Алдан, Олүөхүмэ, Уус-Алдан, Таатта, Чурапчы, Амма уонна Мэнгэ-Хангалас оройуоннара киирэллэрэ. Үлэһиргэ олус киһин, кииптээһиннээх үлэ этэ. Ону ол диибэккэ Екатерина Петровна барыларын кэрийэн депутатскай накааһын (соруудаҕын) чиэстээхтик толорбута.

Оччолорго РСФСР Верховнай Советын Президиумун председателиэн Анастас Иванович Микоян, ССКП КК генеральнай секретара Леонид Ильич Брежнев этилэрэ. Саха боростуой кыһа Екатерина Петровна Москваҕа, Кремль дыбарыһыгар, киһилэри сирэй көрбүтэ, тылларын-өстөрүн истибитэ, кинилэри кытта биһиргэ хаартыскаҕа түһүспүтэ.

Ити курдук Уус-Алданна норуот итэҕэлин ылан, үрдүк таһаарылаахтык үлэһити олорон 1973 с. кэргэнин балаһыанньатынан Чурапчыга, Одьулун нэһилиэгэр көһөн тийбитэ. РСФСР Верховнай Советын депутатын, бэйэлэрин кыыстарын уус-алданнар олус үчүгэйдик тэрийэн атаарбыттара, улахан-нык аһыа хаалбыттара. Массына биэрэн көһөрөн илдьэн дьэтиэн-уотун ситэрэн, итигэр систематын босхо онорон, монтажтан биэрбиттэрэ. Бу буолар киһи дьонго онорбут үтүөтэ-өһөтө,

ытыктабылын бэлиэтэ.

Екатерина Петровна Чурапчыга тийэн бастаан Одьулун орто оскуолатыгар, онтон СПТУ-га химия, биология учууталынан үрдүк таһаарылаахтык үлэлээбитэ. Кэргэнэ Николай Семенович олохтон эрдэ барытын кэнниттэн төрөөбүт, улааппыт дойдутугар, аймактары булаары, биһиргэ өйөһөн олоҕорун 1976 с. Нам улуһугар, Хамаҕаттаҕа көһөн кэлбитэ. Манна чугас аймактара, чуолаан күтүөттэрэ суоппарт Перевалов Иван Васильевич, хонкууур хомустаах Готовцев Иннокентий Никитич күүс-көмө буолбуттара. Одьулуннааҕы дьэтиэн көтүрэн ылан икки улахан массынанан биһирдэ олордон, тийэн аралбыттара. Аймактар бары саа түһөн тутан биэрбиттэрэ. Онтон Одьулунтан букатыннаахтык көһөн кэлиитигэр үлэлээбит СПТУ-га көмөлөспүтэ, массына биэрэннэр тийэн аралбыттара.

Ити курдук Гуляевтар көһөн кэлэн Хамаҕаттаҕа олохсуйбуттара номнуо 33-с сылыгар барда. Екатерина Петровна сүрдээх сэмэй киһи. Сыгыары-сымнааҕас, көнө майгылаах. Хаһан да бэйэтин туһунан кэпсээнэ сылдыһат. Кини айылҕаҕа сылдыһарынаа сөбүлүүр. Сайын ахсын отоннуур, тэллэйдир. Бэйэтин оҕуруотун көрөр-истэр.

Екатерина Петровна үлэтигэр ситиһиллэрин, наһараадаларын ааҕан сиппээккин. Олортон сорохторун билсининнэрдэххэ: үрдүк категориялаах учуутал, РСФСР профтехүөрэхтээһинин туйгуна, Ленин 100 сааһынан мэтээл, үлэҕэ килбиэни иһин мэтээл, үлэ ветерана мэтээл, соц. куоталаһы хас да төгүлүлээх кыайыһылааҕа. Колхозтаахтар I-кы сьезэтирин, учууталлар IX-с сьезэтирин делегата. Уус-Алдан уонна Чурапчы райкомнарын пленумун бастайааннай чилиэнэ уо.д.а. Үлэ киһитигэр албан аат! Уруй-туску буолуохтун!

Сотурутааҕыта хаан-уруу аймактара, ыкса ыаллара, өһөлөр, сиэннэрэ, күндү күтүөттэрэ, ону тэнгэ биһиргэ үлэлээбит дьүөгэлэрэ, атастара-довторо Чурапчыттан, Дьокуускайтан, Намтан мустаннар Екатерина Петровнаны 70 сааһын бэлиэтээтилэр. Алгыс киһэ кэрэтин, тыл киһэ маанытын анаатылар. Кинилэр этиилэригэр холбоһон: «Айылҕан айбытын толор, алгыс курдук олоҕ!» диир бэйэбит баҕа санаабытын тиэрдибит. Уруй-айхал үлэ киһитигэр!

Е. ФЕОФАНОВ,
үлэ, тыһыл ветерана,
Хамаҕатта

Эһиил Улуу Кыайы 65 сылын бэлиэтээри олоҕубут. Сэри уоттаах сылларыгар тыһылга оҕо-дьахтар, ырыһах-кыаммат өтгө хаалан үлэ-хамнас барыта кинилэргэ сүктэриллибитэ. Александра Михайловна Новгородова-Прибылых быйыл 93 сааһын туолла, ол да буоллар өйүн-санаатын билигин да тутта сылдыр.

Кини сэри сылларын манньык ахтар. Сэри буолбут сайына сүрдээх куйаас, кураан сайын буолбут. Эрт уота баран, ону умурорарга турар-турбат бары туруммут. Үөдэй нэһилиэгэр, билигин балыһа дьэтиэн таһыгар, киһи бөҕө мустан бастакы хомуурга сэриигэ барааччылары атаарбыттар. Кэргэнэ Иван Федорович иккис хомуурга, сааһылары сэриигэ барбыт. Ити кэмгэ бэйэтэ «Сталин» колхозка ыанньыксыттыр эбит. Аҕа тойоно Федор Матвеевич Новгородов, Нам потребкооперациятын иһинэн тэриллибит балыксыттар, булчуттар артыалларын салайан, атырдыах ыйын бүтэһик күннэригэр, улахан аал охсонор, сүөһүлэрин тиэнэн, өрүһүнэн 6 хонук устан Сангаар анныгар тийибиттэр. Бу артыал дьонно үкэс Үөдэй нэһилиэгин дьонно эбиттэр. Былааннара кыһынын күндү түүлээх, сааһын, сайынын, күһүнүн балыктааһын эбит. Ол курдук Сииттэ үрүһүнэн, Халтан Хайанан, Күргүндэнэн, Үөкү үрүһүнэн, Ойуун уонна 40 арыһыларын артыал дьонно бары балыктаан, бултаан былааны толорор иһин дьүккүөрдээхтик үлэлээн 1950 с. дьэри сылдыһыттары.

Улуу Кыайы 65 сыла

ДЬАХТАЛЛАР СЭРИИ ЫАР КЭМИГЭР

Александра Михайловна ахтарынан: «Колхозум ытымаары гыммытын военкомка баран көрдөһөн булчутунан дуоҕабардаһан, артыал иһигэр киирэн барсыбытым, 2 оҕобун хотунум Мария Черноградская Сангаарга олонор көрөр этэ. Биһиги наар тыаҕа сылдыһыт, балаакканан, отуунан хайа сатанынан олоҕубут. Мантан барарбытыгар 8 дьэи кэргэн баара: Зырянов Охонхой, Рюкин Бүөтүр кэргэнэ Ааныстыын (Бүөтүр сэриигэ баран өлбүтэ) Тимофеев Мэхээлэ Никифорович, Эверстов Уоһук кэргэнинэн уонна биэс саастаах кыыстарынан, Ыстапаан, Иннокентий Черноградский уонна миигин кытта Лиза Новгородова бааллара.

Дьахтар-кырдыаҕас диир аахсыы суох, барытыгар тэнгэ сылдыһын. Күһүн кыдымаах киириитигэр, муустаах ууга атаах сыһыһах кэһэ сылдьан балык араараһын. Оччолорго таһас-сап да мөлтөх этэ. Билигин курдук, хоссоох сапшыкы кэлиэ дуо. Наар атаах сыһыһах сылдыһын, хата тумуулаан да көрбөт этибит. Бултаабыт балыкпыттын Сангаартан Чибисов диир нуучча оҕонньоро кэлэн ылар. Балыгы көрүһүнэн арааран мас буочукаларга туһуубут. Үксүн тууччаҕы, хатыһы, тугунуоҕу бултубут.

Биһирдэ 59 киһилээх хатыһы мунхаҕа ыһыһыт, ити туһунан Кестөкүүн Гурьев кинигэтигэр суруйбут үһү. Оҕонньоро араас балык сырытытын эндэппэккэ билэр этэ, инньэ гынан үксүн бултуйарбыт. Сүрдээх күүстээх-уохтаах оҕонньор этэ. Кырдыаҕас дьэтиэххэ инчэҕэй мунханы биэрэҕи өрө сүгэн тахсара, баарды гыммакка. Бу сатабыла, сатаабата диир суоҕа. Дэлэҕэ даҕаны, эмээксинэ өлбүтүн кэннэ, 70 сааһын лапта ааһан баран 20 саастаах Шура диир кыһыһы ойхо ылан икки уол өлөлүнө дуо? Ол кыыс эрэйдээх аһыыр кыһалдыгыгар барда ини.

Биһиги үксүн балыгынан аһаан сылдыһыттыбыт. Райкооп катэринан балык ыла кэллэһинэ эрэ бурдук, табах, чэй, туус аҕалара. Дьахталлар кыһынын андаатарга сылдыһыт, күһүн муус тонно да, саас муус ырыһыта тахсар дьэри. Андаатар уятын ытынан буллара, муһун алыран, хапкаан иитэбит, маска баайан уятыгар угабыт. 20-лии хапкааны сүгэн хайыһарынан сылдыһын, ол дойдуга хаара сүрдээх халын буолар. Ол курдук им сүтүөр дьэри сыдыһын, онтон кэлэн мас мастанан, уот оттуунан, чэйди түһэн баран андаатаргын сүлэн таһастыгытын. Туталлара барыта мээрэй, стандарт, онно тэнгини сатаан испиһскэ хаатынан мээрэйдээн киэптиити. Биһиги икки буолан сылдыһыт, Лиза Новгородова диир кэргэним балтыһынын.

Онтон биһир ньомуой киһини аҕаллылар. Ол киһибит кыайан сиргэ сылдыһыт, ырыһах эбит. Хата балааккабыт тимир оһоһон оттор, чэй, күөс өрөн тоһуйар этэ. Саас буолуота киһибит биһир сарсырда өлөн хаалаахтаабыт. Онно куттаммыһытын эриэһит. Нэһилэ соһон, дьалты, харыйа анныгар илтибит. Онно түүлээхситтэр кэлэн харайахтарыгар дьэри сыһыта.

Атын бултан кырынаас, солондо, киис сэдэх этэ, сатаабалыт да буолуо. Чочумаҕа дьийкэй саһыл оҕолорун тутан, килиэккэҕэ хаайан ииппиттэрэ. Онон Мииттэ Соловьев дьарыктаммыта. Куобахпыт, андаатарбыт этин күөстэнэбит уонна Сангаарга дьоммутугар ытабыт. Булчут тириитин, түүлээх ааһына Слепцов диир кэлэн тутан барара. Аҕабыт сэрииттэн икки атаҕар, уллунгун тоҕо тэптэрэн бааһыран кэлбитэ. Сэриигэ снайперынан сылдьан, сержант званиелаах, күүстээх үлэни кыайбат киһи төһүнүтэ. Түүлээхситинэн 8 сыл сылдыһытым, төһө түүлээҕи, балыгы бултаабыһытын ким билэн эрэрэ буолла», — диир Александра Михайловна кылгас кэпсэтин түмүктүүр.

Сааһырыт киһи дьэтиэххэ сир-дойду, дьонно ааттарын умнубата, өйдүүрү сүрдээх. Бука сэри кыһалдылаах-сыһыдалдылаах сыллара өйүгэр-санаатыгар хаһан да умнуллубаттык ингэн-сөһөн хааллактара.

Кини ити кэмнээҕи эрирдээх-мускуурдаах, чэпчэки суох оловор өссө да элбэх мүлчүргэннээх түгэннэр бааллара: эһэни кытта көрсүһүүлэрэ, кыс орто балааккаларга умайан сир-халлаан анныгар таах туран хаалыһыла, хоргууан өлөөрү гыммыт көскө кэлбит дьону көрсүүлэрэ, саас халаан уутугар былдыана сыһыһыла бэйэтэ туспа кэпсээн.

Ф.И. НОВГОРДОВ

Таллан Бүрэ төрөөбүтэ 100 сылынан

Биһиги, көннөрү дьоннор, олохпут тыһынаах сылдыһыттан ким тилиһэн эрэ муһурданан бүтэр. Орто дойдуттан бардыбыт да, баҕар, оҕолорбут, аймах-билэ дьоммут аҕыах кэмгэ санахтара дуу дии санаһытын.

Оттон уһулуччу, талааннаах дьон өлбөт-сүппэт дьылҕалаахтар, бар дьон өйүгэр-санаатыгар тыһынаах сылдыһалар. Ол иһин да бу кэмнэргэ ачыгыһы Туймаада, үчүгэй Өлүөнэ талааннаах ырыаһыта Ефрем Степанович Сивцев — Таллан Бүрэ 100 сааһын туолуутун орто дойдуттан барбыта төһө да 25 сыл аасытын кэннэ, кини дьикти талааныгар сүгүрүйэ бар дьон бэлиэтир. Биһиги мантан көннөрү, орто дьон, үөрэбит, астынабыт.

Айылҕа киһиэхэ олоҕу араастык биэрэр. Ким эрэ туох да кыһалҕаны билбэккэ, ким эрэ киһи киһиэхэ баҕарбат мүлчүргэннээх олоҕун олоорор.

Биһиги сүгүрүйэр киһибит Таллан Бүрэ оҕо, эдэр сааһа чөлчөкитэ суохтук аасыпта. Ийэтэ олус эрдэ өлөр, эбэтигэр итиллэр, кини өлбүгүн кэннэ икки хараҕа суох, олонхоһут, ырыаһыт Миикэс оҕоньору сиэтэн, сирдьит буолбута, нэһилиэк ыалларын кэрийэн игитиллибитэ.

Тапталлаах таайын — унуохтаах көнөтө, дьүһүннээх кэрэтэ Колпашников Уоһугу Нам Хатыҥ Арыһын, Булун Өлөөнүн ревкомнарын председателин, хотугу кыра омуктар I съездин делегатын Верхоянскайга бандьыттар кыһалы өлөрбүтүтэрэ, кыра норуоттарга Ленини, Интернационалы агитациялы сырыт диэн тылын быспыттар. Оттон Таллан биһиргэ төрөөбүт 4 саастаах Өрүүскэ баайдар Колпашников Уоһука — ревком председателигэр өстүйөн, сайыллыка соҕотох хаалбыт оҕо иирбит куосканы ытан, сүрэгэ хайдан өлөр. Аҕа дойду Улуу сэриитигэр биһиргэ төрөөбүт убайа, быраата Сталинград көмүскэлигэр өлбүтүтэрэ. Хайа биһир киһиэхэ тиксибитэ сүрэ бэркэ дылы дии. Ол эрэри Таллан Бүрэ маны барытын тулуйбута эрэри олоҕун устагыгар кинилэри умнубатаҕа. Ол курдук, 1975 с. муус устар ыйга 66 сааһыгар «Дьүкээбил биэс ырыата» диэн поэматыгар киһини долгутаргына суруйбута.

Поэмаҕа Саҕа дьыл елкагыгар оҕолор тула үнкүүлүүлэр. Оттон кини елка таһыгар утуктуу олоҕорбут уонна дьиктини көрбүт. Кыыс турар:

«Кини миһин көрдө. Сырдьк ыралыы Кубалы микээ устан кэллэ. Билэр эбэтэр ахтыбыт, оҕолуу Моонньубуттан ыга кууһан ылла.

Уонна саҕара турда бу курдук диэн: **«Убаай! Эн миһин билбэстим дии. Бу мин Өрүүскэбин». Мин ааттастым: «Тохтуу тус» — диэн. Тахсыаҥ баар эбит дии, үрүн күнүм!».** Поэмаҕа таайын, эвенк омук студенын туһунан суруйар. Салгыы Өрүүскэ кэпсиди:

«Ол этэ ааттаах ревком Колпашников Уоһук Кинини таас Дьааҥы хаарыгар ыппыттар, Кини балта тулаайах кыыс бу мин этим Миһин Ачыгыһы Туймаадага өлөрбүтүтэр». Салгыы Өрүүскэ көрдөһөр: «Делегат уонна чекист туһунан эн суруйдун Баҕарыҥ уонна фангацияҥ абына, Кинилэри өлбөт үйүлээн тириэрдин, Тириэрдин айар мунҕарын дьолунан.

Миһин суруй, оччоҕо эн строкаҕар Тиллиэм мин поэзия аптаах күүһүнэн Оччоҕо букваны сатаан ааҕар — Ол миһин билиниэ тыһынаах кыһынан». Балтын көрдөһүүтүн толорбута. «Уонна манна тилиһи ол кыыс — уран тыл алыба,

Үөрүүм сибэккинэн кэрэ туналданнааҕа. Саҕаттан саҕаны бу кыыс арыһыа Кэрэттэн кэрэ горизонттары кэрийиэ».

Сэбиэскэй былаас олоҕун булбутун кэннэ кини үрэнэр; пионер, комсомолец, гражданской сэрии кыттылааҕа, коммунист, 1932 с. советскай-партийнай оскуоланы бүтэрэн үлэ үөһүгэр түһэр: РОНО сэбиэдиссэйэ, инспектора, саха тылын, литературатын учуутала. Кинини коммунист быһыытынан биһир манньк түгэнин умнубаппын.

Партия райкомун I секретара Василий Егорович Колмогоровка арай киһирэн кэлбиһит, астынан аҕай олоҕор уонна кэпсэтэ: «Кырдыаҕаһыт... (Таллан Бүрэни убаастаан этэр) партийнай билиэтин үөрэнкөтөн, астынан илиитигэр тутта». (Оччолорго партийнай билиэти уларытыгы бара турар кэмэ этэ). Ол күн биһиги бары туохтан эрэ сүргэбит өрө көтөүллэн сылдыбыһыт.

Киниэхэ төрөөбүт норуотун фольклора, бэйэтин кэмин үүнэн иһэр талааннаах суруйааччыларын, поэттарын кытта доҕордоһуута, арҕаа дойдуттар, нуучча классиктарын айымньыларыгар сүгүрүйүүтэ уонна тус дьоллоох олоҕо:

PDF Compressor Free Version

ДЬИКТИ ТАЛААНҔА СҮГҮРҮЙҮЧҮ

ҮЧҮГЭЙ ӨЛҮӨНЭ ЫРЫАҔЫТА

Саха поэзията сайдытыгар дьаныардаахтык үлэлэспит улахан поэт Е.С. Сивцев-Таллан Бүрэ 100 сылыгар аһамыт сыл I Хомуһаах нэһилиэгэр тэрээһиннээхтик саҕаланна. Ол курдук «Төлөн» литературнай түмсүү, библиотека уонна орто оскуола көүлээһиннэринэн «Таллан поэт — Таллан Бүрэ» декада бэрт сэргэхтик ытытылына. Декада чэрчитинэн «Төлөн» түмсүү чилиэннэрэ Федотов Н.К., Еремеев К.И., Васильева С.П., саха тылын учууталара Томская А.А., Павлова Д.А. библиотека үлэһиттэрэ оҕо саадыгар, оскуолаҕа, библиотекаҕа бэсиздэлэри, кинигэ быыстапкаларын, библиотечнай уроктары, кинигэ презентацияларын, ырытыылары, «Аман өс», викторина күрэхтэрин тэрийэн ытытылар.

Ол кэннэ олунньу 25 күнүгэр «Алгыс» сынныалан кинигэр «Үчүгэй Өлүөнэ ырыаһыта Таллан Бүрэ» диэн литературнай-музыкальнай биэчэр Таллан Бүрэ 100, Илья Чабылҕан 95 сылларыгар анаан ытытылына. Биэчэргэ оҕо аймах, эдэр ыччат уонна аҕа саастаах ветераннарбыт актыыбынай кыттыыны ыллылар. Ол курдук литературнай биэчэр бастагы чааһыгар «Мичийээн» детсад итиллээччилэрэ Таллан Бүрэ оҕолорго анаан суруйбут айымньыларынан композиция, оскуола үөрэнээччилэрэ «Үчүгэй Өлүөнэ» поэманын инсценировка, «Мичээр» оҕо үнкүү ансамбл Таллан Бүрэ «Хотойук» поэматынан «Хотой» үнкүүгүн туруордулар. Хотой оруолун 11-с кылаас үөрэнээччигэ Андрей Скрыбыкин толордо. Ветераннар сэбиэтэртэн Прудецкая О.И. «Мааппа ырыатын», Константинов К.Н., Леонтьев Р.Р., Тихонов М.М., Соловьев Ф.А. «Хайыһар ырыатын» туох баар иэйиһинэн биэрэн турар ыллаатылар. Онтон Леонтьев Р.Р. «Тыл», Константинов К.Н. «И. Чабылҕан унуоһар» хоһооннору долгуяа аахтылар. Таллан Бүрэ үөрэнээччигэ Соловьев Ф.А. учууталын туһунан ахтыы онордо уонна улуу поэт «Сатабыллаах сааһыт» о.д.а. көр-күлүү хоһооннорун көрөөччүлэргэ билиһиннэрдэ. Эдэр ыччат түмсүүтүтэн Мылаханова А.Г. «Нинел», Васильева С.П. «Кэллим кэпсээри» хоһооннору дорҕооннохтук ааҕан иһитиннэрдилэр.

Литературнай биэчэр иккис чааһыгар «Төлөн» литературнай түмсүү чилиэнэ Н.К. Федотов: «Саха литературатыгар Таллан Бүрэ күүстээх, дириг уобарастаах, толкуйдатар философиялаах поэзията ураты уурулар бэлиэ миэстэлээх. 100 сылын киэнник бэлиэтээн, айымньыларын ааһыаһын, кыахпыт иһинэн ырытыаһын-сыаналыаһын... диэн бэйэтин иһитиннэригин онордо, улуу поэтка анаабыт хоһоонун билиһиннэрдэ. «Таллан Бүрэ олоҕо уонна айар үлэтэ» викторина түмүгүнэн 1-кы миэстэни Дорина Соловьева (6 кыл.), 2-с миэстэни Нина Муксунова (11 кыл.), 3-с миэстэни Сахайаана Лукавина (8 «а» кыл.) ыллылар.

Н.Д. ЖИРКОВА,
библиотека сэбиэдиссэйэ

тапталлаах кэргэнэ Марфа Николаевна Харитоновна өйбүлэ, оҕолорун, сиэннэрин, хос сиэннэрин тапталлара айылҕаттан бэриллибит талаана сайдарыгар кыах биэрбиттэрэ. Ол иһин да биһиги бары убаастыыр народнай поэт Сэмэн Руфов: **«Талы поэт Таллан Бүрэ, Талаана таһымнаан сүр! Ама ону хайдах сирэ Ааһыа үһү Саха сирэ!»** — диэн бэргэн тыллары анаатаҕа.

Мин кини айымньыларын ырытар кыаһым суох. Айымньыларын ааҕа олорон, сөхпүт, астыммыт түгэннэрбэр эрэ тохтуубун.

Кини да сөҕөр — доҕоро Егор Алексеевич Лукин (уруккута Уот Субуруускай разведчига, кэлин колхоз суотчута) Өлүөнэ өрүскэ дириг таптал туһунан ырыатын олус долгуяа, махтана Таллан Бүрэ истибиттээҕэ уонна 1958 с. Өлүөнэ сүгүрүйэн «Үчүгэй Өлүөнэ» диэн поэматы суруйбута. Поэмаҕа киһи сөҕөрө билиһини мэнгэ бырайыактарытын өтө

гар айбыт хоһоонордоох, 38 сааһыгар өлбүт Илья Дороевич Винокуров — Чабылҕан бу быыл от ыйын 31 күнүгэр 95 сааһын туолар. Бу икки поэт талааннарыгар сүгүрүйбүт, уруйдаабыт, пропагандалаабыт өссө биһир талааннаах поэты Николай Михайлович Рыкунову кинилэргэ эбэн кэбис!

Дьэ, ол иһин Улуу Кыайыы 60 сылыгар улуус ветераннарын сэбиэтэ бу үс талааннаах поэттарбыт айымньыларыгар өйдөбүннүктэри туруорбута. Ол курдук:

— Таллан Бүрэ эрэ айар кыахтаах «Хотойугар»,
— Чабылҕан аатырбыт «Хайыһарыгар»,

— сэрии сылларыгар тыылга оҕо, дыахтар үлэтин көрдөрбүт Николай Михайлович Рыкунов «Дьахталларга» айымньытыгар: атырдыах, кыраабыл тутуурдаах, тууйас тутуурдаах оҕотун сиэппит тыыл хорсун дыахтарыгар.

Таллан Бүрэ 100 сааһыгар республика, улуус салалтатын өттүтүнэн киһи үөрэр болҕомтото ууруллубуттан астынан, кинилэр кэрэ айымньыларыгар сүгүрүйэн, улуус нэһилиэнньэтин барытын кытыннарар сыалтан, Улуу Кыайыы 65 сылыгар анаан «Кинилэр Улуу Кыайыыны уруйдаабыттар» диэн темаҕа улуус бары нэһиликтэргэ биэчэрдэри ытталарын былааннаатыбыт.

Улуу Кыайыыны уруйдаан, Таллан Бүрэ «Улуу Сталинградка аарыма айхал, сэбиэскэй норуokka баараҕай махтал!» Чабылҕан: «Кыайыы сырдык дьаралыга биһигини кууспутун...» — хайдахтаах да киһи сүрэгүн ортотунан киһирэ үтүө тылларый?

Ыччат сылынан сибээстээн, улуус айар коллективтара: Кобяков А.Г. салайааччылаах «Отуу уота», Кутукова Е.А. салайааччылаах «Тулук хаара» мелодистар түмсүүлэрэ Таллан Бүрэ, Чабылҕан талааннарыгар сүгүрүйэн, ыччаттар, оскуола оҕолоро биһир эмэ киһини сэнээрдэр хоһооннору, ырыалары айан, эдэр талааннар көстөн кэлэйиллэр диэн конкурс биллэрэллэр.

Кыайыы 60 сылыгар ытытыллыбыт конкурска үчүгэй ырыалар, хоһооннор кирибиттэрэ.

Таллан Бүрэ анаан Сэки — В.В. Ушницкай баллада суруйбута:

«Үчүгэй Өлүөнэ үрдүк очуоһугар Ардыгар кини дыһиппэрэн турар. Дуоһуа көрөр күндү Родинатын Даллатар модун сарадах кынатын Күпсүйэ көтөр онтон күөх урсунга Күнү көрсө илин горизонтка, Оччоҕо хотобой тыһа доҕуһуоллаах Күөрэгэй дьүрүлгэнэ музыкалаах Энциэли сказочнай сиригэр Мааппа ырыата дьибэрһийэр».

Оттон Арбынтан ветеран сэбиэтин председателэ Ю.В. Потапов-Саргын саха биллиилээх суруйааччыга Алексей Бродников «Хайыһары» саха норуотун дьолугар айыллыбыт ырыа диэн үрдүктүк сыаналаабыт ырыатыгар:

«Кыайыы буоллун хайыһар, Үөрүү буоллун хайыһар, Остуол буоллун хайыһар, Өлбөт-сүппэт хайыһар!» — диэн хоһоон айбыта.

Нам улуунун норуотун үөрэҕириитин управлениетын начальнига Дьяконова В.Н., Павлова А.С., үөрэх управлениетын иитэр үлэҕэ уонна эбии үөрэхтэһингэ отделын сэбиэдиссэйэ, быйылгы үөрэх дьылыгар, Улуу Кыайыы 65 сылыгар, талааннаах поэттарбыт айымньыларыгар патриотическай иитиигэ туһаанан, былааннаах үлэни ытталлар. Ол түмүгэр Нам 2 N-дээх оскуолатын коллектива (дир. Никонова Н.П.) бу хайысханан ытыгар үлэтэ үрдүктүк сыаналанан республика ветераннарын сэбиэтэ 2008 с. ыыппыт конкурсугар бастаки миэстэни ылла.

Үөрэх управлениета улуус оскуола-ларыгар Улуу Кыайыы 65 сылын көрсө патриотическай иитиигэ 65 нэдиэлэн биллэрэр. 65 нэдиэлэ бастаки нэдиэлэтэ олунньу 9 күнүттэн саҕаланан, нэдиэлэ аайы мероприятия ытытыллан, 65-с бүтүһүк нэдиэлэ 2010 с. ыам ыйын 9 күнүгэр түмүктэнэр. Итинэн сибээстээн, «Энциэли оҕолоро Улуу Кыайыы 65 сылын көрсө» диэн акция оскуола үлэлэрин көрдөрөр быыстапкалаах мероприятия ытытылар. Манньк үлэлэр салҕанан бараллар. Быйылгы Таллан Бүрэ мероприятияларын кини аатын сүгэр Бөтүг орто оскуолатын коллектива (дир. Осипова М.М.) олус тэрээһиннээхтик ытан биһигини, аҕа көлүөнэ дьонун үөртэ.

М.В. ПЕТРОВА,
СР культуратын үтүөлээх үлэһитэ,
СР Бочуоттаах ветерана, Нам улуунун, Таастаах, Хамаҕатта, Ленский нэһиликтэр Бочуоттаах олохтооҕо

